УДК 378.145
https://doi.org/10.31548/philolog2021.03.145

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРЕДМЕТНО-ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Н. В. ЯРЕМЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: iaremenko.nv@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5894-0295

***Анотація**. У статті розглядаються можливості використання методики CLIL для розвитку усного мовлення студентів немовних факультетів під час занять з англійської мови. Визначено основні проблеми, які виникають у студентів під час говоріння (невпевненість у власних силах, недостатній словниковий запас та знання граматики, небажання критики з боку викладача та інших студентів, застосування рідної мови під час парної роботи). Установлено, що ефективним інструментом для розвитку мовленнєвих навичок студентів та подолання цих труднощів є впровадження елементів методики CLIL. Висвітлено сутність цієї методики (педагогічна діяльність спрямовується на формування у студентів навичок спілкування (communication), розвитку мисленнєвих процесів (cognition), надання нових знань за фахом (content), розвитку культури мовлення та спілкування (culture)). Визначено основні характеристики цієї методики (вивчення навчального матеріалу за принципом «від простого до складного»; використання демонстраційних матеріалів та презентацій; підтримка зворотного зв'язку зі студентами; поєднання вивчення іноземної мови із засвоєнням знань за фахом тощо). Представлено власний досвід розвитку усного мовлення студентів. Установлено, що розвиток усного мовлення за допомогою предметно-інтегрованого навчання може відбуватися як на початку занять (warming-up activities), так і бути окремою темою заняття. Представлено деякі ідей щодо warming up activities. З'ясовано, що ефективними для розвитку усного мовлення є презентації та вправи типу крос-сенс. Наголошується на тому, що на початку семестру необхідно чітко визначити вимоги до презентацій, визначити ключові елементи презентації та її тривалість, запропонувати кліше, які можуть бути використані у презентації. Основною метою вправ типу крос-сенс є розуміння послідовності та взаємозв'язку між зображеннями відповідної тематики, відтворення цілісної картини. Представлено два основних способи установлення зв'язків (у формі спіралі або зірки).*

***Ключові слова:** розвиток усного мовлення, CLIL, презентація, крос-сенс.*

Актуальність дослідження. Одне із обов'язкових завдань, які постають перед викладачами іноземної мови у закладах вищої освіти – навчити студентів розмовляти, адже на ринку праці попит на спеціалістів, які вільно володіють іноземною мовою, набагато вище. Зазначимо, що саме усне мовлення є найскладнішим аспектом вивчення іноземної мови, адже виконання цього виду діяльності вимагає активної мозкової роботи у досить короткі строки: пошуку необхідних лексичних одиниць, побудови речення, емоційного забарвлення мовлення тощо.

Разом із тим, сучасні реалії висувають нові вимоги до майбутніх фахівців: вже не достатньо володіти англійською мовою загального вжитку, необхідно вільно спілкуватися на теми професійного спрямування. Вирішенню цього завдання, значною мірою, сприяє впровадження елементів предметно-інтегрованого навчання (CLIL).

Аналіз наукової літератури засвідчив, що науковці неодноразово зверталися до формування мовленнєвих компетенцій студентів немовних факультетів. Так, Н. Сура висвітлено підходи до навчання студентів університету професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою, І. Дроздовою представлено систему вправ із розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю; до питань розвитку усного мовлення студентів немовних факультетів зверталися О. Іваніга, Н. Лєшньова, Л. Павлова та інші. Сутність методики CLIL представлено у роботах Д. Марша, Л. Лайтбоуна, М. Лонга.

Разом із тим, можна стверджувати, що питання розвитку усного мовлення студентів за допомогою методики CLIL недостатньо висвітлено у науковій літературі.

Отже, **метою** публікації є висвітлення власного досвіду щодо впровадження елементів CLIL для розвитку усного мовлення студентів немовних факультетів.

Для вирішення поставленої мети вважаємо за необхідне розв'язати такі **завдання**:

- визначити проблеми, з якими стикаються студенти під час оволодіння

© Н. В. Яременко

навичками усного мовлення;

- окреслити основні підходи до визначення CLIL;
- висвітлити власний досвід щодо розвитку усного мовлення студентів за допомогою елементів CLIL.

Методи дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури, узагальнення, синтез та формулювання висновків. Було опрацьовано достатню кількість матеріалів для розуміння теми дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Традиційно заняття з іноземної мови зі студентами немовних факультетів було орієнтовано на роботу із текстами за фахом, опрацювання граматичних конструкцій та лексичних одиниць, а також вивчення проблем синтаксису наукового стилю. Разом із тим, на наш погляд, наразі необхідно змінювати акценти у навчальному процесі, акцентуючи увагу на розвиток професійного усного мовлення студентів, ведення наукових дискусій англійською мовою, залишаючи роботу з текстами за фахом як підґрунтя для аудиторної роботи.

Необхідно зазначити, що процес оволодіння навичками говоріння іноземною мовою є важливим та складним, що пов’язано із декількома факторами:

- деякі студенти соромляться розмовляти іноземною мовою, розуміючи, що можуть зробити багато помилок;
- студенти бояться критики як з боку викладача, так і з боку одногрупників;
- словниковий запас студентів є недостатнім для вираження їхньої думки та ведення дискусій англійською мовою;
- студенти не володіють достатньою інформацією навіть рідною мовою для підтримки бесіди;
- використання рідної мови під час проведення парних (групових) видів робіт.

Саме тому, завданням викладача є створення доброзичливої атмосфери під час занять, що дозволить студентам не боятися припускати помилки та активно брати участь під час аудиторного заняття [1; 3].

Досвід роботи засвідчив, що розвитку професійного усного мовлення сприяє застосування методики CLIL, яка є дієвою методикою формування майбутніх спеціалістів та дозволяє поєднати одночасне вивчення предметів за фахом та іноземної мови.

Необхідно зазначити, що CLIL не є новим методом викладання, який виник у XXI столітті. Вперше цю методику було апробовано під час викладання французької мови в Канаді у 1960-х рр. XX століття. Саме поняття «предметно-мовне інтегроване навчання» (Content and Language Integrated Learning) вперше було запропоновано Д. Маршем [4].

В основі цієї методики викладання іноземної мови покладено чотири «С» (content, communication, cognition, culture), отже педагогічна діяльність спрямовується на формування у студентів навичок спілкування (communication), розвитку мисленнєвих процесів (cognition), надання нових знань за фахом (content), розвитку культури мовлення та спілкування (culture) [4, с. 8-10].

Характерними рисами CLIL є:

- вивчення навчального матеріалу за принципом «від простого до складного»;
- використання демонстраційних матеріалів та презентацій під час навчання;
- підтримка постійного зворотного зв’язку зі студентами для того, щоб переконатися, що вони чітко розуміють завдання та алгоритм його виконання;
- гармонійне поєднання вивчення іноземної мови із засвоєнням (поглибленням або повторенням) знань за фахом;
- зв'язок із проблемним навчанням [5; 6; 8].

Отже, як бачимо, впровадження елементів CLIL спрямоване не тільки на вивчення граматичних конструкцій та лексичних одиниць, але й на уміння спілкуватися зі співрозмовником на теми професійного спрямування. Під час педагогічної діяльності ми переконалися, що елементи CLIL можуть використовуватися на різних етапах проведення заняття: як на початку заняття (warming up activities), так і як основна тема заняття.

Як warming up activities можна запитати студентів, яку тему вони вивчали на занятті за фахом, які були самі складні (цікаві, незрозумілі) моменти. Після того, як декілька студентів надають відповідь на це запитання, інші студенти пояснюють ці ж моменти англійською мовою. Разом із тим, такі види діяльності є ефективними, якщо рівень володіння англійською мовою в групі є не менше ніж B1+, інакше виникають проблеми із висловлюванням та розумінням пояснень.

Ще одним дієвим засобом, який розвиває усне мовлення студентів, вважаємо підготовку доповідей або презентацій на одну із тем, яку вивчають за фахом. Особливістю впровадження методів CLIL є робота у парах або мінігрупах, тому ми заохочуємо студентів розподілятися на групи із двох-трьох осіб. Як правило, захист презентацій проводиться на початку пари та у багатьох випадках розглядається як warming up activity.

Вважаємо, що захист презентацій усіма студентами групи протягом одного заняття не є ефективним з точку зору організації усного

мовлення та запам'ятовування нової інформації. Це пов'язано із досить великою кількістю студентів в академічних групах. У тому разі, коли захист презентацій рівномірно розподіляється протягом усього семестру, студенти мають змогу не тільки виступити, але й обговорити тему. Зазвичай після презентації ті, хто виступали ставлять питання іншим одногрупникам, щоб отримати зворотній зв'язок. З точки зору розвитку усного мовлення, ця діяльність також є корисною, адже часто у студентів виникають проблеми з побудовою питань англійською мовою.

Однак для більшої ефективності такого виду діяльності на початку семестру необхідно чітко визначити вимоги до презентацій, наголосити на тому, що презентація має складатися зі вступу, основної частини та висновків та надати студентами кліше, які вони можуть використовувати під час виступу. Наприклад, під час вступу ми радимо студентам використовувати такі кліше як *today's presentation is designed to highlight some important points of …, the first slide shows our agenda for the day, let me tell your some words about….*

Також ми акцентуємо увагу студентів на тому, що усне мовлення значно виграє, коли у ньому використовують такі кліше та слова-зв'язки як *let's now talk about…; let's now turn to…; that will bring us to our next point…; let's move on to…; moving on to our next slide*; для заключної частини радимо використовувати такі кліше як *in conclusion…; let's sum it up.; we would like to sum up the main points again…; let's wrap it up;; finally let us just sum up today's main topics…*, тощо).

На наш погляд, ці кліше можна також розглядати як елемент методики CLIL, який спрямовано на розвиток культури мовлення студентів, адже у більшості випадків молоді люди не використовують в усному мовленні слова-зв'язки, адже вважають, що вони не мають ніякого смислового навантаження.

Вважаємо, що формуванню мовленнєвих навичок студентів значною мірою сприяють також вправи «крос-сенс», спрямовані на установлення логічних зв'язків за домогою зображень [2, с. 36].

Завдання студентів під час виконання цієї вправи - зрозуміти послідовність та взаємозв'язок між зображеннями, знайти асоціації та відтворити цілісну картину, опираючись на зображення. Існує два основних способи установлення зв'язків, які показано на рис. 1.

1→	2 →	3↓
↓6	←5	←4
7 →	8→	9

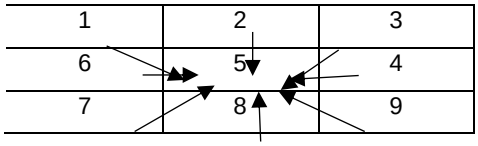

Рис. 1. Способи установлення логічних зв'язків

Як бачимо, перша схема має форму спіралі, починаючи від першого поняття та закінчуючи дев'ятим, причому кожна наступна асоціація (або логічний висновок) має витікати із попереднього зображення. Друга схема має центровану форму, коли усі зображення пов'язуються із центральним поняттям.

Зазначимо, що існує певний алгоритм підготовки такого виду діяльності:

- формулювання теми для обговорення, яке не має бути загальним, адже необхідно перевірити засвоєння навчального матеріалу;
- визначення центрального поняття або ланцюжка асоціацій, на яких необхідно сконцентрувати увагу студентів;
- добір відповідних зображень, які ілюструють ці ідеї [2].

Наприклад, під час обговорення теми «Селекція» ми використовуємо крос-сенс, зображений на рис 2. Опираючись на зображення, ми пропонуємо студентам знайти зв'язок між зображеннями та пригадати основні закони та методи селекції, визначити науковців, які зробили значний в розвиток науки.

Зазначимо, що такі вправи також можна використовувати на різних етапах проведення заняття: як warming up activities, яка пов'язана з основною темою заняття, як візуалізацію під час складання іспиту або заліку наприкінці семестру, як домашнє завдання для тренування мовленнєвих навичок та розширення словникового запасу.

Висновки і перспективи. Отже, можна зробити висновок, що впровадження елементів CLIL під час викладання англійської мови студентам немовних факультетом є ефективним засобом розвитку усного мовлення здобувачів вищої освіти. Презентації та створення усного тексту під час виконання завдань типу крос-сенс одночасно дозволяє розвивати мовленнєві навички студентів та поглиблювати знання за фахом.

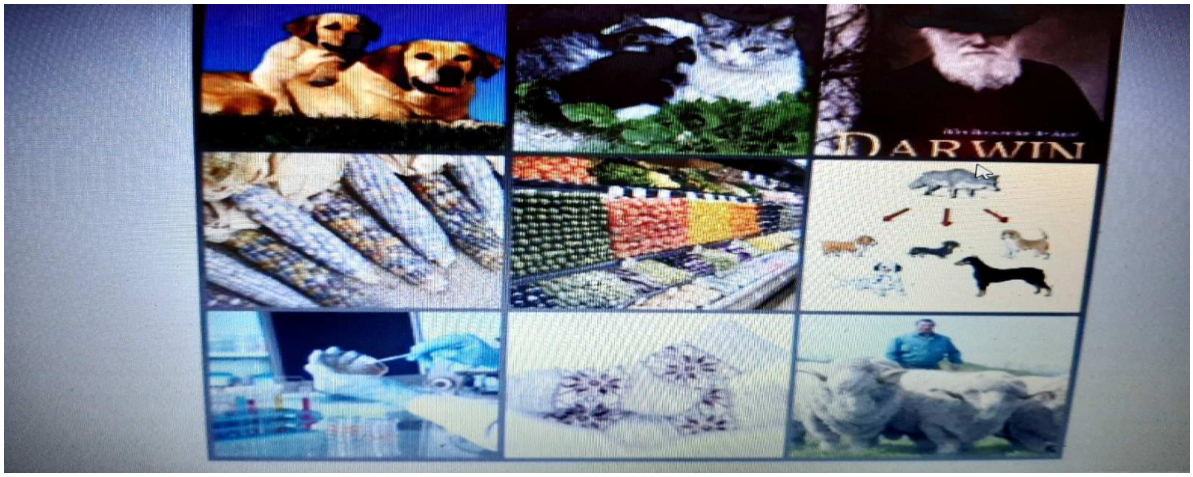

Рис. 2. Приклад вправи крос-сенс з теми «Селекція»

До того ж, ці вправи відповідають вимогам універсальності, тому їх можна застосовувати у різних сферах пізнавальної діяльності: для розвитку логічного мислення, асоціативного мислення та творчих здібностей студентів. Разом із тим, необхідно підкреслити, що такі види вправ ефективні для тих груп, де рівень знання англійської мови студентами є не нижче ніж В1.

У подальшому плануємо вивчити можливості методики CLIL для розвитку писемних навичок студентів немовних факультетів.

Список використаних джерел

1. Дроздова І. П. Система вправ із розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю. *Наукові записки.* Сер Педагогіка. 2012. № 1. С. 74-79

2. Кроссенс- игра для эрудитов. *Наука и жизнь*. 2002. № 12. С. 36

3. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою. Луганськ : Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля. 2008. 126 с.

4. Content and Language Integrated Learning in Europe. Report of European Commition, 2006. 82 p.

5. Lightbown P. M. Learning English as a second language in a special school in Quebec. *Canadian Modern Language Review*. 1997. N. 53. P. 315–355.

6. Long M. Focus on form: A design feature in language teaching methodology. *Foreign language research in cross-cultural perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 1991. P. 39–52.

7. Marsh D., Nikula T. Terminological Considerations regarding Content and Language Integrated Learning. *Bulletin Suisse de Linguistique Appliquee*. 1998. P. 13-18.

8. Naves T. Effective Content and Language Integrated Learning Programmes. *Content and Language Integrated Learning. Evidence from Research in Europe*. Bristol, 2009. 251 p.

References

1. Drozdova I. P. (2012). Sistema vprav iz rozvitku profesiynogo movlennya studentiv vischih navchalnih zakladiv nefllologichnogo profilyu [System of Activities for the Development of Non-linguistic Students' Professional Speaking Skills in Higher Institutions]. Naukovi zapiski. Ser Pedagogika. N. 1. S. 74-79 (In Ukrainian).

2. Krossens – igra dlia eruditov [Cross-sense – a game for generalists]. (2002). Nauka i zhisn'. 12.S 36 (In Russian).

3. Sura N. A. (2008). Navchannya studentiv universitetu profesiyno-orientovanogo spilkuvannya inozemnoyu movoyu [Teaching University Students Professionally-Oriented Communication in a Foreign Language]. Lugansk. Vid-vo ShIdnoukraYinskogo NU im. V. Dalya. 126 s.

4. Content and Language Integrated Learning in Europe (2006). Report of European Commition. 82 p

5. Lightbown P.M., Spada V. (1997). Learning English as a second language in a special school in Quebec. Canadian Modern Language Review. N. 53. P. 315–355.

6. Long M. (1991) Focus on form: A design feature in language teaching methodology. Foreign language research in cross-cultural perspective. Amsterdam. John Benjamins. P. 39–52.

7. Marsh D., Nikula T. (1998). Terminological Considerations regarding Content and Language Integrated Learning. Bulletin Suisse de Linguistique Appliquee, Neuchatal: Switzerland. P. 13-18.

8. Naves T. (2009). Effective Content and Language Integrated Learning Programmes. Content and Language Integrated Learning. Evidence from Research in Europe. Bristol. 251 p.

© Н. В. Яременко

INTRODUCTION OF CLIL ELEMENTS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS 'ORAL SPEECH

N. V. Yaremenko

Abstract. *The article considers the possibilities of using the CLIL methodology for the development of oral speech of students of non-linguistic faculties during English classes. The main problems that students have when speaking are identified (insecurity, insufficient vocabulary and grammar knowledge, reluctance to be criticized by the teacher and other students, the use of native language during pair work). It is established that an effective tool for the development of students' oral skills and overcoming these difficulties is the introduction of CLIL elements in the educational process. The essence of this technique is highlighted. It is found out that pedagogical activity is aimed at forming students' communication skills, development of mental processes (cognition), providing new knowledge in the specialty (content), development of speech culture and communication (culture). The main characteristics of this technique are defined (study of educational material on the principle from "simple to complex"; use of demonstration materials and presentations; support of feedback with students; combination of learning a foreign language with mastering knowledge in the specialty, etc.). Students' own experience in the development of oral speech is presented . It is found out that the development of students' oral skills can be both as warming up activities and as the main topic of the class. As a warming up activity, students can be asked what they studied at major subjects, what were the most difficult, incomprehensible or interesting moments. It can result in an interesting and informative discussion in English. However, such activities are effective if the level of English proficiency is not less than B1+, otherwise there can be some problems with the expression and understanding of explanation. In order to develop students' oral skills such activities as work on presentations and cross-section exercises can be used as well. It is suggested that the defense of presentations by all students in a group during one lesson is not effective from the point of view of organizing oral speech and memorizing new information. This is due to a big number of students in academic groups. In the case when the defense of presentations is evenly distributed throughout the semester, students have the opportunity not only to give the presentation, but also to discuss the topic. Usually, after the presentation, the speakers ask questions to other classmates in order to get feedback. From the point of view of the development of oral speech, this activity is also useful, because students often have problems with building questions in English. Cross-sense activities can be considered as a part of CLIL methodology as well. They are aimed at the establishing logical connections with the help of images. These activities can be used both as a warming up activity and the main topic of the class.*

Keywords: *development of oral speech, CLIL, presentation, cross-sense.*

© Н. В. Яременко